

SADRŽAJ

PREDGOVOR SRPSKOM IZDANJU	7
1. PRE DRŽAVE: od praistorije do 1300. godine pre n. e.	9
Plemena bez vladara	10
Plemena sa vladarima (poglavarstva)	18
Gradovi-države	27
Carstva, moćna i slaba	40
Ograničenja društava koja nisu organizovana u države	56
2. USPON DRŽAVE: od 1300. do 1648.	63
Borba protiv crkve	65
Borba protiv carstva	78
Borba protiv plemstva	89
Borba protiv gradova	105
Trijumf monarha	118
3. DRŽAVA KAO SREDSTVO: od 1648 do 1789.	127
Izgradnja birokratije	129
Stvaranje infrastrukture	142
Monopolizovanje nasilja	155
Razvoj političke teorije	168
U Levijatenu	180
4. DRŽAVA KAO IDEAL: od 1789 do 1945.	187
Veliki preobražaj	189
Disciplinovanje naroda	202
Sticanje vlasti nad novcem	220
Ka totalnom ratu	237

Apoteoza države	251
5. ŠIRENJE DRŽAVE: od 1696 do 1975.....	257
Anglosaksonsko iskustvo	274
Latinoamerički eksperiment	290
Frustracije u Aziji i Africi	306
Ono što svi imaju.....	322
6. PROPADANJE DRŽAVE: 1975 –.....	327
Nestajanje velikih ratova.....	328
Opadanje blagostanja.....	344
Tehnologija postaje internacionalna.....	366
Pretnja poretku unutar države.....	382
Uskraćivanje poverenja	395
ZAKLJUČAK: Posle države	403
INDEX	411

PREDGOVOR SRPSKOM IZDANJU

Rad na ovoj knjizi započeo sam 1990. godine ili otprilike u to doba, nedugo po završetku *Transformacije rata* (srpsko izdanje, Beograd, 2010). U toj knjizi izneo sam argumente u prilog tome da se završava doba velikih međudržavnih ratova i da budućnost pripada onome što sam nazvao netrojstvenim ratovima, to jest ratovima koji se vode unutar država, a ne između njih, i to na osnovu političkih sistema koji se ne zasnivaju na klasičnoj razlici između državne uprave, oružanih snaga i civila, već na potpuno drugačijim principima.

Rat se može posmatrati kao sečivo noža, a organizacije koje ga vode kao njegova drška. Ako je ta analogija tačna, onda je jasno da promene prvog dela (sečiva) moraju dovesti i do promena drugog dela (drške). Kao što će čitalac videti, to je početna tačka ove knjige. Ja se, međutim, nisam ograničio samo na vojna pitanja. Umesto toga pokušao sam da obuhvatim što više drugih činilaca. Između ostalog, to su i politička teorija, državna uprava, pravo, ekonomija, tehnologija koja se menja, ideologija i šta sve ne, a sve to u pokušaju da sagledam prirodu drške, odakle ona potiče, koje su bile glavne faze njenog razvoja i koji je mogući pravac u kome će se ona razvijati.

Proučavajući istoriju, došao sam do nekoliko predviđanja. Prvo, da će polako ali sigurno nestajati međudržavni ratovi. Drugo, da će postepeno nestati države blagostanja. Treće, da će razvoj tehnologije, pogotovo u oblastima poput saobraćaja i komunikacija, podriti suverenost pojedinih država. Četvrto, da će mnoge države iznutra ugroziti netrojstveno ratovanje u raznim oblicima u kojem se javlja. I peto, da će ona vrsta vere koja je donedavno omogućavala državama da od svog stanovništva zahtevaju strašne žrtve da bi one (države) mogle da se svim sredstvima bore jedna protiv druge imati sve manje poklonika.

U kojoj meri su se ostvarila ta predviđanja? Što se prvog predviđanja tiče, gotovo nema sumnje da se ono ostvarilo. Kao što su pokazale recenzije, ono je isprva bilo izuzetno kontroverzno. Međutim, vremenom je toliko autora usvojilo ovu ideju da je ona postala gotovo opšteprihvaćena. Kada je u pitanju drugo predviđanje, situacija je složenija. Svetska ekonomska recesija koja je počela 2008. godine proizvela je brojne pokušaje da se zaustavi proces privatizacije i ponovo uspostavi neki oblik socijalizma. Lično, međutim, izrazito sumnjam da zakoni zaista mogu da pakupe sve krhotine i poprave pričinjenu štetu. Ishod će najverovatnije biti takav da će se gomile zakonodavaca međusobno spoticati i

na svakom koraku kočiti privredu. To je posebno tačno u svetu gde je tehnologija, pre svega, u vidu interneta, ideju globalnog sela pretvorila u stvarnost u onoj meri u kojoj je to pre dve decenije bilo nezamislivo. Tome moramo pridodati porast broja i uticaja nevladinih organizacija (NVO) od kojih mnoge koriste internet i druge tehnologije da bi bile dva koraka ispred države.

Svakako, suviše bi bilo reći da je ceo svet zahvaćen netrojstvenim ratom. Nikada nisam tvrdio da će se to dogoditi, već samo da će u budućnosti takvi ratovi biti najznačajnija vrsta sukoba. Međutim, na osnovu broja poginulih u Iraku – 133 poginulo tokom prve tri nedelje u onome što je predsednik Buš nazvao „najvećim vojnim operacijama“, više od četiri hiljade poginulih u haotičnim pobunjeničkim akcijama koje su usledile – možemo steći dobru predstavu o važnosti te dve vrste konflikata. Isto važi i za Avganistan. U Evropi, posebno u kontekstu porasta broja muslimanskog stanovništva u mnogim zemljama, neki predviđaju da će doći do još jednog niza ratova veoma nalik na ratove koje su u XVI veku vodili hugenoti. I najzad, nacionalizam možda ne gubi svuda na snazi, ali taj proces je u mnogim oblastima očigledno u toku. Mnogi se, posebno u razvijenim zemljama, izgleda slažu s engleskim pesnikom Aleksandrom Poupom koji je pre skoro tri veka napisao: „Budale se oko vrste vlasti spore/najbolja je ona što se najbolje sprovede.“

A Srbija? U vreme kad sam počeo sa radom na ovoj knjizi, stara Jugoslavija je bila celovita. Njene pokrajine uživale su nezapamćen period mira koji je trajao četvrdest i pet godina. Zatim je izliv nacionalnih osećanja, u sprezi s verskim i kulturološkim pitanjima, kao i čistim kriminalom, doveo do netrojstvenog ratovanja, pogibije i razaranja u razmerama od kojih bi 1990. godine ljudi drhtali od straha da su mogli da ih predvide. Ovaj predgovor nije mesto da se dele pohvale ili pripisuje krivica. Dovoljno je reći da je za okončanje sukoba bilo potrebno osam godina. Do tada su delovi nekih novonastalih država potpali pod međunarodnu kontrolu u vidu snaga UN-a, a neki su i danas pod njihovim okriljem. Štaviše, odmah po završetku rata pojedine republike stekle su nezavisnost i počele da traže načine za integraciju sa susedima i pridruživanje EU. Toliko o tome.

Za kraj ovog predgovora, reći ću nešto lično. Kao svako ko je ikada pokušao da sagleda budućnost, srećan sam u izvesnom smislu kada se moja predviđanja ostvare. S druge strane, rat i krvoproliće već su dugo moja stručna naučna oblast. Stoga se, kada se ona ostvare, često osećam kao zlogluk. Pošto ću u oktobru 2012. godine prvi put posetiti Srbiju, svesrdno se nadam da ovaj deo sveta neće figurirati u nekoj mojoj budućoj knjizi.

Jerusalim, septembar 2012.

Martin van Kreveld,